

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 351:338.43

ДЕРЖАВНЕ ФІНАНСОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

STATE FINANCIAL REGULATION AGRICULTURAL SECTOR

Алескерова Ю.В.

доктор економічних наук,
доцент кафедри фінанси, банківська справа та страхування
Вінницький національний аграрний університет

У статті розглянуто державне фінансове регулювання аграрного сектора економіки. Проаналізовано термін «державне регулювання», який не має визначення і в Законі України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Доведено, що механізм державного впливу на фінансово-економічні процеси реалізується через фінансову політику як складову частину системи державного регулювання економіки. Узагальнено аналіз сучасної практики господарювання, який дає змогу виокремити три основні сфери фінансового регулювання: фінансове регулювання в системі бюджетно-податкової політики, фінансове регулювання в системі грошово-кредитної політики та фінансове регулювання у системі інвестиційної політики.

Ключові слова: державне регулювання, фінансове регулювання, бюджет, фінансова політика, бюджетно-податкова політика, інвестиційна політика, економіка.

В статье показано государственное финансовое регулирование аграрного сектора экономики. Проанализирован термин «государственное регулирование», который не имеет определения и в Законе Украины «Об основах государственной регуляторной политики в сфере хозяйственной деятельности». Доказано, что механизм государственного воздействия на финансово-экономические процессы реализуется через финансовую политику как составяющую часть системы государственного регулирования экономики. Анализ современной практики хозяйствования позволяет выделить три основные сферы финансового регулирования: финансовое регулирование в системе бюджетно-налоговой политики, финансовое регулирование в системе денежно-кредитной политики и финансовое регулирование в системе инвестиционной политики.

Ключевые слова: государственное регулирование, финансовое регулирование, бюджет, финансовая политика, бюджетно-налоговая политика, инвестиционная политика, экономика.

The article shows state financial regulation of the agricultural sector. Analyzed the term «state regulation» has no definition in the Law of Ukraine «On Principles of Regulatory Policy in Economic activities.» It is proved that the mechanism of state influence on the financial and economic processes implemented through financial policies as part of the system of state regulation of the economy. Overview analysis of modern agricultural practice, which allows to distinguish three main areas of financial regulation, financial regulation system in fiscal policy, financial regulation system of monetary – credit policy and financial regulation in the system of investment policy.

Keywords: government regulation, financial regulation, budget, fiscal policy, budget – tax policy, investment policy, economy.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасних умовах аграрний сектор, займаючи провідне місце у структурі національної економіки та вітчизняного експорту, має забезпечувати продовольчу безпеку України. Оскільки сучасне аграрне виробництво порівняно з іншими видами економічної діяльності

характеризується низькою інвестиційною привабливістю, його подальший розвиток залежить від участі держави в його фінансовому регулюванні.

Кінцевим результатом державного фінансування аграрного сектору економіки як процесу розподілу та перерозподілу бюджетних коштів є його безпосередня або опосередкована фінансова підтримка з метою забезпечення

позитивної динаміки розвитку. Крім того, чинна фінансово-правова база недостатньо стимулює активізацію аграрної політики шляхом державного фінансування та обмежена у засобах щодо контролю її ефективності, що виражається у створенні сприятливих економічних умов для функціонування аграрних виробників, добробуту сільського населення та соціально-економічного розвитку сільських територій тощо.

Аграрна галузь України забезпечує 12% валового внутрішнього продукту, 22% зайнятості населення та 38% вартості експорту. Сталий розвиток аграрного сектору економіки України значною мірою залежить від належного державного фінансового регулювання аграрного сектору економіки.

В умовах обмеженості бюджетних ресурсів особливого значення набуває необхідність активізації механізму державного регулювання економічних процесів, що реалізується методами правового, адміністративного та фінансово-економічного впливу. Ключове місце в державному регулюванні економіки займають методи фінансового регулювання, які включають використання інструментів бюджетної, податкової, митної, грошово-кредитної, цінової та інвестиційної політики.

Дослідження фінансового регулювання аграрного сектору економіки набуває особливого значення, з огляду на обмеженість фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств, тенденцію до скорочення бюджетних видатків на розвиток галузі, загострення соціально-економічних проблем унаслідок політичної та економічної нестабільності в країні та інтеграцію України до світового економічного простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Основні положення державного фінансового регулювання аграрного сектору економіки викладені в працях відомих вітчизняних учених, таких як О.М. Палюх [1–5], О.Є. Гудзь [6], М.Я. Дем'яненко [7], А.В. Зеленський [8; 9], Ю.О. Лупенко [10], М.В. Зубець [11], С.А. Навроцький [12] та ін.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Мета статті полягає у дослідженні питання державного фінансового регулювання аграрного сектору економіки, його теоретичних основ та перспектив сьогодення.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Термін «державне регулювання» не має визначення і в Законі України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Проте ст. 1 вищезгаданого Закону містить визначення поняття державної регуляторної політики як напряму державної політики, спрямований на вдосконалення правового регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання, недопу-

щення прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для розвитку господарської діяльності, що здійснюється в межах, у порядку та у спосіб, що встановлені Конституцією та законами України.

Державне регулювання за допомогою фінансово-економічних методів, на нашу думку, має стати запорукою економічного зростання усієї країни. Механізм державного впливу на фінансово-економічні процеси реалізується через фінансову політику як складову частину системи державного регулювання економіки. Використовуючи інструменти фінансової політики, держава справляє вплив на обсяг і структуру валового внутрішнього продукту, стан платіжного балансу та державних фінансів, рівень зайнятості, інфляції тощо. Отже, як бачимо, фінансовій політиці належить важлива роль у забезпеченні економічного розвитку країни. У широкому значенні фінансова політика – це управління формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів із метою вирішення поставлених завдань. Фінансова політика проводиться на різних рівнях: держави, підприємств, установ, об'єднань, домогосподарств, міжнародних організацій та ін.

Економічна сутність фінансової політики як складової частини системи державного регулювання економіки полягає у фінансових відносинах, що виникають між економічними, політичними, правовими державними інституціями у процесі організації фінансової системи та спрямування фінансових ресурсів на досягнення стратегічних і тактичних цілей та завдань розвитку суспільства. При цьому варто звернути увагу на те, що успішне вирішення стратегічних завдань фінансової політики реалізується за допомогою фінансового механізму та його складників.

Основними структурними підсистемами фінансового механізму виступають фінансове забезпечення та фінансове регулювання. Вони ж, відповідно, є й фінансовими методами впливу на економічні процеси в державі.

Під сутністю фінансового регулювання зазвичай розуміють певну сукупність важелів фінансового характеру щодо впливу на діяльність суб'єктів господарювання, у тому числі й в аграрному секторі.

Таке узагальнене визначення фінансового регулювання пов'язане з тим, що відповідне регулювання розглядається як підсистема фінансового механізму, де створюється цілий набір фінансових інструментів, за допомогою яких і здійснюється вплив, зокрема на різні сфери діяльності суб'єктів господарювання. При цьому відповідно до різновидів та цілей діяльності окремих суб'єктів господарювання, характеру й розміру впливу можуть застосовуватися різні важелі.

Систематизувавши погляди окремих науковців на проблему структурного наповнення механізму державного регулювання економіки, пропонуємо класифікувати методи державного регулювання економіки за формою впливу на прямі і непрямі. До методів прямого впливу доцільно відносити правові та адміністративні; методами опосередкованого (непрямого) впливу є фінансово-економічні.

Саме вони займають провідне місце в системі державного регулювання економіки та реалізуються через інструменти бюджетної, податкової, митної, грошово-кредитної, цінової та інвестиційної політики.

Аналіз сучасної практики господарювання дає змогу виокремити три основні сфери фінансового регулювання: фінансове регулювання в системі бюджетно-податкової політики, фінансове регулювання в системі грошово-кредитної політики та фінансове регулювання у системі інвестиційної політики. Кожна сфера фінансового регулювання має свій об'єкт стимулювання, специфічні форми стимулювання, за допомогою яких здійснюється заохочення суб'єктів господарювання на основі розподілу фінансових ресурсів, межі дії, принципи функціонування, певні ознаки, які дають підставу оцінювати її ефективність.

Щодо аграрної сфери економіки, то до основних функцій її державного регулювання належать такі: цільова; нормативна; стимулююча; координація інтересів між товаровиробниками і споживачами сільськогосподарської продукції, сировини та продовольства; соціальна; коригуюча; формування конкурентного середовища на всіх аграрних ринках і підтримка сталого розвитку галузі через забезпечення стабільності попиту на харчові продукти і сільськогосподарську сировину; підтримка вітчизняних експортерів продовольства на зовнішніх ринках; фінансування основних напрямів науки щодо проблем розвитку галузі; контролююча.

На нашу думку, перелік функцій державного регулювання аграрної сфери доцільно звузити для чіткої їх координації та спрямування на досягнення конкретного завдання. Серед них головне місце займає економічна, соціальна, екологічна, інноваційна та інформаційна.

Економічна функція полягає у виконанні основних завдань аграрної сфери з метою забезпечення умов для функціонування всієї економіки. Вона включає виробництво сільськогосподарської продукції для задоволення потреб населення і забезпечення продовольчої безпеки держави, використання виробничих ресурсів інших галузей та участь у розвитку міжгалузевих зв'язків, функціонування аграрних ринків, створення фінансових потоків, залучення і використання інвестицій тощо.

Соціальна функція аграрної сфери економіки пов'язана з умовами життя сільського населення, створенням соціальної інфраструктури. Ця функція знайшла своє відображення у кон-

цепції сталого сільського розвитку, яка в останні роки набула особливого поширення.

Екологічна функція в аграрному виробництві реалізується у використанні земельних угідь, водних ресурсів, об'єктів рослинного і тваринного світу. Ураховуючи залежність сільського господарства від впливу природно-кліматичних умов і від якості природних ресурсів, основним його завданням є забезпечення оптимальної екологічної рівноваги на сільських територіях, а також збереження і розвиток агроландшафту як основи агротуризму.

Інноваційна функція відображає потреби і можливості використання досягнень науково-технічного прогресу, зокрема методів генної інженерії, засобів захисту біологічних об'єктів від хвороб і шкідників та інших біотехнологій, які впливають на якість продукції.

Інформаційна функція характеризується тим, що виконання усіх вищезгаданих функцій можливе лише за наявності чітких управлінських рішень, які повинні враховувати особливості та специфіку сільського господарства.

Отже, на нашу думку, мультифункціональна аграрна сфера представляє собою галузь національної економіки, ефективний розвиток і функціонування якої забезпечується через економічну, соціальну, екологічну, інноваційну та інформаційну функції, а його конкурентоспроможність виступає основною рушійною силою зміцнення стратегічних позицій та пріоритетів на внутрішньому та світовому аграрних ринках.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проаналізувавши державне фінансове регулювання аграрного сектору економіки, зроблено такі висновки:

1. На підставі аналізу широкого кола наукових публікацій виявлено існування тісного взаємозв'язку між державою й економічною системою. Стан економіки безпосередньо позначається на ефективності та життєздатності держави, а рівень ефективності діяльності державних органів справляє великий позитивний або негативний вплив на стан економіки. Економічна система є одним з основоположних механізмів, на яких базується держава. Своєю чергою, без держави неможливо уявити собі створення і збереження тієї інфраструктури, на основі якої функціонує економічна система.

2. У сучасній науковій літературі відсутній єдиний підхід до визначення сутності поняття «державне регулювання економіки» та інструментарію його здійснення. Систематизувавши погляди окремих науковців на проблему структурного наповнення механізму державного регулювання економіки, обґрунтовано класифікацію методів державного регулювання економіки за формою впливу на прямі і непрямі.

До методів прямого впливу доцільно відносити правові й адміністративні, методами опосередкованого (непрямого) впливу є фінансово-еконо-

мічні. Доведено, що фінансово-економічні методи займають провідне місце в системі державного регулювання економіки та реалізуються через інструменти бюджетної, податкової, митної, грошово-кредитної, цінової та інвестиційної політики.

3. Фінансове регулювання як метод фінансового впливу, що пов'язаний із регулюванням економічних процесів, є першочерговим завданням, реалізація якого сприяє реалізації всієї фінансової політики держави. Аналіз сучасних трактувань змісту та сутності поняття «фінансове регулювання» дав змогу запропонувати уточнене визначення.

На нашу думку, фінансове регулювання варто розглядати як складову частину механізму державного регулювання економіки, що передбачає фінансовий засіб впливу на соціально-економічний розвиток держави шляхом стимулювання концентрації фінансових ресурсів у одних суб'єктів та обмеження доступу і приросту фінансових ресурсів у інших, використовуючи відповідні форми, методи та інструменти.

4. Залежно від стратегії фінансової політики та стану економіки, інструменти фінансового

регулювання можуть здійснювати свій вплив у формі обмежень або стимулів. Варто виокремити основні форми (стимулювання, обмеження) та інструменти (податки, кредитування, цінове регулювання, бюджетне фінансування та інвестиції) фінансового регулювання розвитку економіки держави.

Також варто зазначити, що у виборі фінансових інструментів та ступені їх впливу має бути закладений стимулюючий характер. Саме у цьому разі фінансове регулювання спроможне відігравати суттєву роль у забезпеченні розвитку економіки.

5. Ураховуючи специфіку сільськогосподарського виробництва, під фінансовим регулюванням аграрного сектору економіки слід розуміти процес цілеспрямованого впливу на потенціал аграрних суб'єктів, що передбачає використання спеціалізованого регулюючого механізму з метою підвищення прибутковості сільськогосподарських підприємств, збільшення доходів державного бюджету та забезпечення конкурентоспроможності аграрної продукції на вітчизняних і зовнішніх ринках.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Палюх О.М. Економічна оцінка впливу державного фінансування на ефективність виробництва в аграрному секторі економіки України / О.М. Палюх // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 8(170). – С. 124–132.
2. Палюх О.М. Шляхи оптимізації державного фінансування аграрного сектору України / О.М. Палюх // Економічний простір. – 2015. – № 101. – С. 82–92.
3. Paliukh O.M. Methodological approaches of the efficiency assessment of public finance of the agricultural sector / O.M. Paliukh // Nauka i Studia. – 2015. – NR14(145). – P. 30–35.
4. Палюх О.М. Оцінка розвитку фінансових відносин держави в аграрній сфері / О.М. Палюх // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2014. – Випуск 9–1. – С. 161–165.
5. Палюх О.М. Шляхи оптимізації державного фінансування аграрного сектору України / О.М. Палюх // Економічний простір. – 2015. – № 101. – С. 82–92.
6. Гудзь О.Є. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств: [монографія] / О.Є. Гудзь. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 578 с.
7. Дем'яненко М.Я. Яка аграрна політика потрібна Україні / М.Я. Дем'яненко // Дзеркало тижня. – 2004. – № 17. – С. 4.
8. Зеленський А.В. Особливості становлення та розвитку системи фінансового регулювання аграрного сектору України / А.В. Зеленський // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – 2013. – № 7. – С. 126–131.
9. Зеленський А.В. Перспективи бюджетного фінансування аграрного сектора України в 2016 році / А.В. Зеленський // Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки в умовах глобальної нестабільності: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. – Кременчук: КрНУ, 2015. – С. 71–73.
10. Лупенко Ю.О. Системні трансформації аграрного сектору економіки / Ю.О. Лупенко // Економіка АПК. – 2007. – № 5. – С. 49–53.
11. Зубець М.В. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка, М.М. Федорова. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 1000 с.
12. Навроцький С.А. Комплексна оцінка ефективності розвитку аграрного сектору України з урахуванням впливу державного фінансування / С.А. Навроцький, О.М. Палюх // Економічний часопис – XXI. – 2015. – № 3–4(1). – С. 88–92.
13. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики і продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua>.
14. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>.
15. Офіційний сайт Рахункової палати України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua/>.